

**POWIATOWE CENTRUM POMOCY RODZINIE
W CIECHANOWIE**

***PROGRAM BUDOWANIA LOKALNEGO
SYSTEMU OPIEKI NAD DZIECKIEM
I RODZINĄ W POWIECIE CIECHANOWSKIM
NA LATA 2006 - 2008***

CIECHANÓW, sierpień 2006 r.

I. Wstęp

Rodzina uważana jest za naturalną i podstawową komórkę społeczną. Jako pierwsze środowisko wychowawcze wpływa na osobowość człowieka, jego życie i rozwój. Rodzina jest miejscem, w którym dziecko doświadcza swoich pierwszych kontaktów z otoczeniem, zaczyna poznawać i rozumieć wartości społeczne. Na ich podstawie będzie budować swój własny system norm i zachowań.

Rodzina będąc mikrostrukturą związaną ze społeczeństwem reaguje na zachodzące zmiany społeczne, podlega przemianom gospodarczym, kulturalnym i obyczajowym. Stanowi więc w pewnej mierze odbicie współczesnego społeczeństwa, które wyciska na niej piętno i narzuca określone ograniczenia. Rodzina jest podmiotem życia społecznego, a harmonijne współistnienie rodziny i społeczeństwa daje optymalne warunki rozwoju człowieka.

Znaczenie rodziny dla życia i pomyślnej sytuacji społeczeństwa pociąga za sobą szczególną odpowiedzialność za jej wspieranie i umacnianie.

Właściwe funkcjonowanie człowieka, jego rozwój emocjonalny i społeczny zależy w dużej mierze od zaspokojenia podstawowych potrzeb, przede wszystkim potrzeby bezpieczeństwa, przynależności, akceptacji i miłości. Każda z tych potrzeb powinna znajdować swój wyraz w prawidłowo funkcjonującej rodzinie. Nie zawsze jednak taki modelowy przebieg socjalizacji w środowisku rodzinnym jest możliwy. Różne bywają przyczyny dysfunkcji – śmierć biologicznych rodziców dziecka, brak właściwego wypełniania obowiązków rodzicielskich, głęboka patologia, porzucenie.

Rodzina powinna mieć możliwość samodzielnego zmierzenia się ze swymi problemami, co pozwoli zwiększyć jej szansę na prawidłowe funkcjonowanie w środowisku. Pomoc powinna w miarę możliwości

doprowadzić do życiowego usamodzielnienia rodzin i osób poprzez przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych przy wykorzystaniu własnych zasobów.

Dlatego też zadaniem pomocy społecznej jest tworzenie warunków budowania zintegrowanego i efektywnego systemu zapobiegania i rozwiązywania problemów społecznych. Wyrazem dążenia do poprawy funkcjonowania rodziny dysfunkcyjnej jest „Program budowania lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną” określający zadania i sposób ich realizacji.

II. Diagnoza systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w powiecie a efektywność tego systemu

Przejęcie opieki nad dzieckiem i rodziną przez samorząd powiatowy spowodowało, że należy uporządkować różne formy tej opieki istniejące na terenie powiatu, przeanalizować skuteczność ich działania oraz przygotować programy zmian w w/w dziedzinie z uwzględnieniem potrzeb mieszkańców oraz najnowszej wiedzy z dziedziny pedagogiki i psychologii. Aby to uczynić należy zastanowić się nad kryteriami pomocnymi w diagnozie stanu opieki nad dzieckiem oraz w określeniu jakości tej opieki. Właściwa ocena stanu opieki nad dzieckiem oraz określenie kierunków jej rozwoju powinny przyczynić się do oceny poszczególnych instytucji i służb, do wzrostu świadomości osób odpowiedzialnych za opiekę nad dzieckiem oraz do racjonalizacji działań na rzecz dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej. Dobra znajomość rzeczywistości opiekuńczo – wychowawczej na danym terenie przyczyni się także do stworzenia pola wymiany doświadczeń i wzmocnienia kompetencji pracowników zaangażowanych w pracę z dziećmi a tym samym do podniesienia jakości opieki.

Należy więc zastanowić się nad sposobem diagnozowania obecnego systemu opiekuńczo – wychowawczego na terenie powiatu oraz nad kierunkami zmian w tym systemie.

Diagnoza systemu opieki nad dzieckiem powinna zawierać analizę struktury instytucji opiekuńczo – wychowawczych działających na terenie powiatu, zbadanie potrzeb opiekuńczo – wychowawczych, zmierzenie jakości opieki świadczonej przez poszczególne instytucje opiekuńcze oraz pomiar i ocenę procesu wychowawczego.

Najprostszym wskaźnikiem oceny będzie ilościowa analiza wszystkich instytucji zaangażowanych w pomoc dziecku i rodzinie. Właściwe proporcje pomiędzy instytucjami wspierającymi dziecko i rodzinę na różnych poziomach świadczą o jakości opieki na tym terenie. Pod uwagę należy tu wziąć następujące instytucje :

- ❖ instytucje oferujące zajęcia pozaszkolne dla dzieci i młodzieży ,
- ❖ poradnie wspierające rodzinę ,
- ❖ placówki wsparcia dziennego,
- ❖ rodziny zastępcze,
- ❖ placówki rodzinne,
- ❖ placówki opieki całodobowej.

Przy właściwie działającym systemie opiekuńczo – wychowawczym na terenie powiatu najwięcej powinno działać instytucje wymienionych w punktach 1, 2 oraz 3. Gwarantują one bowiem wsparcie zarówno dla dziecka jak i rodziny oraz zapewniają wychowanie dziecka w naturalnym środowisku rodzinnym. Instytucje te powinny stanowić szeroką, stabilną podstawę *opiekuńczej piramidy* powiatu. Zastępcze formy opieki rodzinnej to środek tej *piramidy*. Natomiast te formy opieki , które wiążą się z koniecznością wychowania dziecka w placówce opieki całodobowej, powinny stanowić margines instytucji opiekuńczych, stanowiących wierzchołek *piramidy*. Im szersza podstawa piramidy, tzn. im więcej działa w powiecie instytucji wspierających rodzinę, tym system jest

bardziej wydolny i lepiej rokuje mieszkańcom powiatu. W tym miejscu należy również zwrócić uwagę na rolę organizacji pozarządowych w kształtowaniu szerokiej oferty opiekuńczo – wychowawczej w środowisku. Wspieranie to przyczynia się do rozwoju różnych form wychowawczych związanych nie tylko z pomocą społeczną, ale i z edukacją, sztuką, sportem, turystyką, ekologią, itp.

Liczba instytucji opiekuńczo – wychowawczych powinna pozostawać w ścisłej zależności z potrzebami dzieci w zakresie opieki pozarodzinnej. Wydaje się, że właściwe byłoby przeprowadzenie symulacji w zakresie faktycznych potrzeb opiekuńczych powiatu w skali roku. W tym celu należałoby ustalić liczbę dzieci zagrożonych utratą opieki rodzicielskiej w skali roku. Danych na ten temat dostarczyć mogą takie instytucje jak:

- o szpitalne oddziały położnicze - o dzieciach w nich pozostawionych;
- o policja – o odnotowanych faktach znęcania się nad dziećmi i porzucania ich;
- o sąd rodzinny – o ilości prowadzonych spraw o opiekę nad dzieckiem;
- o ośrodki pomocy społecznej – o liczbie dzieci małych w rodzinach objętych pomocą społeczną ;
- o pedagodzy szkolni – o liczbie dzieci zaniedbanych środowiskowo czy dzieciach objętych dożywianiem;
- o dane o liczbie rodzin zastępczych oraz o liczbie dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych, w tym w placówkach resocjalizacyjnych.

W dobrej diagnozie występuje pytanie nie tylko o ilość , ale również o jakość świadczonej opieki. Pomiar jakości opieki świadczonej przez poszczególne instytucje opiekuńcze to pytanie o ochronę zdrowia i bezpieczeństwo dzieci, o budowanie relacji z rodzicami, z rówieśnikami, ze środowiskiem, o sposoby wspierania rozwoju dziecka oraz wyrównywania deficytów rozwojowych, o zabezpieczenie potrzeb edukacyjnych dziecka, o podejmowane działania przygotowujące do samodzielnego życia. Istotnym

elementem jakości opieki jest też ocena działań mających na celu utrzymanie więzi dziecka z rodziną i podejmowanych kroków na rzecz powrotu dziecka do rodziny.

Oceny procesu wychowawczego przebiegającego w placówkach można dokonać w kontekście:

a/ zewnętrznej funkcji, jaką określona forma ma do spełnienia;

b/ wewnętrznych uwarunkowań procesu opieki.

W zewnętrznych funkcjach opieki należy ocenić czy:

- placówka świadczy usługi odpowiadające potrzebom środowiska;
- jej działalność jest dostosowana do potrzeb określonej w regulaminie grupy dzieci;
- jest dostępna dla wszystkich mieszkańców powiatu;
- jej działalność jest zgodna z prawem, etyką, najnowszą wiedzą pedagogiczną;
- wykazuje elastyczność działania i zdolność przystosowania się do zmieniających się potrzeb;
- współpracuje z innymi podmiotami w zakresie pomocy dziecku i rodzinie.

Ocena wewnętrznych uwarunkowań procesu opieki w placówkach to:

- ocena pracy personelu placówki,
- zaangażowanie we współpracę z rodziną naturalną dziecka i odbudowę więzi rodzinnych,
- animacja rodzinnych form opieki zastępczej dla dzieci, które utraciły szanse na powrót do rodziny,
- długość pobytu dzieci w placówce,
- przestrzeganie standardów opiekuńczo – wychowawczych,
- przestrzeganie w placówce praw dziecka.

Szczegółowa diagnoza systemu opiekuńczo – wychowawczego powiatu pozwoli na określenie z jednej strony potrzeb w tym zakresie

a z drugiej strony wskaże jakie zmiany będą konieczne, aby dzieciom zapewnić w powiecie odpowiednią opiekę i wychowanie.

Na poziomie powiatu w systemie pomocy społecznej powinna znaleźć się szeroka oferta działań opiekuńczych, wychowawczych, terapeutycznych, resocjalizujących oraz w zakresie poradnictwa specjalistycznego, rodzinnego, wychowawczego, dostosowana do specyfiki terenu, problemów tu występujących, sytuacji demograficznej, ekonomicznej i socjalnej mieszkańców. Organizatorem lokalnego systemu pomocy dziecku i rodzinie będzie powiatowe centrum pomocy rodzinie, instytucja realizująca zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatu.

III. Cel programu

Celem działań podejmowanych na poziomie powiatu powinna być reforma dotychczasowego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w kierunku przystosowania go do indywidualnych potrzeb dziecka i rodziny oraz stworzenie warunków do zaspokajania wszystkich potrzeb rodziny, w tym także wpływających z pełnienia przez nią funkcji opiekuńczo – wychowawczych, na poziomie społeczności lokalnej. Planowana modernizacja tego systemu powinna zmierzać do:

- poprawy jakości życia i bezpieczeństwa socjalnego rodzin;
- zapobieganiu patologii rodziny i patologii społecznej (przestępczość, przemoc, uzależnienia);
- integracji podmiotów stanowiących bezpośrednie otoczenie wychowawcze dziecka oraz prewencji i likwidacji czynników dezorganizujących środowisko wychowawcze dzieci i młodzieży;
- ochrony dzieci i młodzieży przed porzuceniem, zaniedbaniem, przemocą, uzależnieniami, wykołajaniem oraz przestępczością;
- wsparcia rodzin dysfunkcyjnych profesjonalną pomocą;

- poszukiwania nowych, alternatywnych rozwiązań w zakresie pracy z dzieckiem i rodziną;
- wzmocnienia roli i funkcji rodziny na rzecz prawidłowego wypełniania zadań związanych z opieką nad dzieckiem;
- tworzenia warunków do powrotu dziecka do rodziny i środowiska;
- przygotowania do samodzielności wychowanków opuszczających placówki opiekuńczo- wychowawcze i rodziny zastępcze.

IV. Zadania

Przejęcie odpowiedzialności za opiekę nad dzieckiem i rodziną przez samorząd powiatowy narzuca na niego określone zadania do realizacji, takie jak:

- uznanie rodziny naturalnej za najważniejszą w opiece i wychowaniu dziecka oraz wspieranie w prawidłowym wypełnianiu jej funkcji;
- kompleksową pomoc rodzinie z problemami poprzez rozwój profilaktyki wychowawczej – pomoc psychologiczno – pedagogiczną oraz pracę socjalną;
- rozwijanie systemu wsparcia i pomocy dziecku i rodzinie w ich najbliższym środowisku – poradnictwo rodzinne i specjalistyczne, ośrodek interwencji kryzysowej i wczesna interwencja;
- rozwój rodzinnej opieki zastępczej jako alternatywa dla pobytu w placówce opiekuńczo - wychowawczej, w tym zawodowych niespokrewnionych rodzin zastępczych;
- ukierunkowanie na podtrzymywanie więzi z rodziną naturalną dziecka oraz dążenie do powrotu dziecka do rodziny;
- ukierunkowanie systemu pracy w placówce opiekuńczo – wychowawczej na sprzyjającą wszechstronnemu rozwojowi dziecka i przygotowującą do usamodzielnienia;

- usamodzielnianie i pomoc w integracji ze środowiskiem pełnoletnich wychowanków opuszczających rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo – wychowawcze;
- przygotowanie poprzez różne formy szkoleń, pracowników pomocy społecznej oraz kadry profesjonalistów zatrudnionych w placówce opiekuńczo – wychowawczej do aktywnego uczestnictwa w procesie modernizacji systemu opieki nad dzieckiem i rodziną.

V. Oczekiwane efekty

Zreformowany i prawidłowo funkcjonujący system opieki nad dzieckiem i rodziną powinien przynieść następujące efekty:

- większość dzieci uzyska pomoc, pozostając w rodzinie naturalnej;
- nastąpi poprawa funkcjonowania rodziny;
- nastąpi lepszy dobór rodzin zastępczych;
- do rodzin zastępczych niespokrewnionych będą miały szansę trafić dzieci, które nie mają żadnych możliwości znalezienia opieki wśród krewnych;
- ograniczona zostanie ilość dzieci kierowanych do placówek opiekuńczo – wychowawczych;
- poprawi się jakość opieki w placówkach opiekuńczo –wychowawczych;
- osoby opuszczające rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo – wychowawcze, dzięki realizacji indywidualnych programów usamodzielnienia, nie będą powracać do systemu pomocy społecznej jako dorośli klienci;
- wzrośnie zaangażowanie organizacji pozarządowych w zakresie podejmowania działań na rzecz rodziny;

- nastąpi zmiana w sposobie spostrzegania problemu pomocy dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym, ukształtują się postawy zapobiegające kryzysowi rodziny, jak również nastąpi zmiana podejścia do zagadnień dziecka i rodziny pracowników zaangażowanych w proces wspierania rodziny;
- zbieranie informacji pozwoli zaplanować działania profilaktyczne na lata następne oraz przesłanki do oceny ich skuteczności.

VI. Realizatorzy i partnerzy programu

1. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ciechanowie
2. Starostwo Powiatowe w Ciechanowie
3. Urząd Miasta Ciechanów
4. Urząd Gminy w Ciechanowie
5. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Ciechanowie
6. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ciechanowie
7. Urząd Miasta i Gminy Głinojeck
8. Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Głinojecku
9. Urząd Gminy w Gołyminie
10. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Gołyminie
11. Urząd Gminy w Grudusku
12. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grudusku
13. Urząd Gminy w Ojrzeńcu
14. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Ojrzeńcu
15. Urząd Gminy w Opinogórze
16. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Opinogórze
17. Urząd Gminy w Regiminie
18. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Regiminie

19. Urząd Gminy w Sońsku
20. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Sońsku
21. Ośrodek Adopcyjno – Opiekuńczy w Ciechanowie
22. Placówka Opiekuńczo – Wychowawcza Wielofunkcyjna w Gołotczyźnie
23. Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Ciechanowie
24. Centrum Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Ciechanowie
25. Organizacje pozarządowe działające w sferze opieki nad dzieckiem i rodziną
26. Sąd Rejonowy III Wydział Rodzinny i Nieletnich w Ciechanowie
27. Komenda Powiatowa Policji w Ciechanowie
28. Parafie kościelne w Ciechanowie
29. Szkoły i pedagodzy szkolni

Podsumowanie

Podstawą do rozwiązywania problemów społecznych jest wsparcie rodziny w odbudowywaniu prawidłowych relacji w rodzinie oraz we właściwym wypełnianiu ról społecznych przez jej członków. Wsparcie rodziny powinno być w miarę możliwości wczesne i mieć charakter profilaktyczny.

Głównym celem wspierania rodziny jest zapewnienie odpowiednich warunków dla rozwoju dzieci i młodzieży oraz wartości i norm związanych z ich wychowywaniem.

Najważniejszymi zadaniami wynikającymi z realizacji programu budowania lokalnego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną jest kontynuowanie reformy systemu pomocy dziecku i rodzinie, a w szczególności:

- tworzenie i realizowanie programów profilaktycznych,
- rozwijanie poradnictwa rodzinnego,

- wspieranie rodzin dysfunkcyjnych (przed i po umieszczeniu dzieci poza domem),
- systematyczne monitorowanie losów dziecka umieszczonego poza domem i praca socjalna z jego rodziną,
- wsparcie działań pracownika socjalnego poradnictwem specjalistycznym,
- intensyfikacja działań profilaktycznych zapobiegających konieczności podejmowania przez służby społeczne interwencji kryzysowych,
- koordynacja całości działań wobec dziecka i jego rodziny,
- reintegracja rodziny.

Aby system pomocy dziecku i rodzinie działał sprawnie, ważne jest również zdefiniowanie obszaru pomocy dziecku i rodzinie nie w kategoriach jedynie kosztów, ale dalekosiężnych i opłacalnych dla środowiska lokalnego inwestycji społecznych – inwestycji nastawionych głównie na zapobieganie niepożądanym zmianom, rozwijanie umiejętności rodzicielskich, a w konsekwencji poprawę jakości życia dzieci i rodzin.

W lokalnym systemie działań w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów społecznych należy brać pod uwagę również udział innych podmiotów i instytucji. Tak rozumiany program może stanowić pełne, kompleksowe ujęcie systemu wsparcia i rodziny.